



crkva u svijetu

POGLEDI

MIR I POMIRENJE

Ljudevit Rupčić

Društveno-politički, privredno-tehnološki i ideološki procesi doveli su do granice koja se, po sudu imalo odgovornijih, ne može prijeći bez sigurne opasnosti po opstanak ljudskog roda. Prijetnja nuklearne katastrofe nije nikakva noćna utvara. Smrtonosna zagađenost čovjekove okoline i naelektrizirani međunarodni odnosi i bez atomske bombe kadri su uvesti svijet u apokaliptičku dramu. Posebnost je te opasnosti što nikoga više ne ostavlja netaknutim i što privilegirani nisu živi nego mrtvi.

Alternativa smrti sili na razmišljanje i traženje rješenja. U potrazi za njim spontano se nameće mir kao čarobna formula. To je naoko sretno i jednostavno rješenje, pogotovo kad nema nikoga tko bi ga teoretski dovodio u pitanje. Ali, na žalost, mir ne znači u svakoga isto, jer mu sadržaj daju različite i suprotne filozofije, ideologije, humanizmi i svjetonazori. Pod prividnim i vanjskim slaganjem kriju se duboke i načelne razlike i suprotnosti. Zato se napor oko mira uglavnom iscrpljuje u ideološkim bitkama i nametanju svoga sadržaja, pri čemu gotovo neizostavno strasti, interesi, pojedinačni i grupni egoizmi na bezbroj načina služe kao argumenti, a gruba sila kao sudac. Samo strah da se od zla ne učini gore, sili sve ljude da prihvate mir, ako ne kao cilj, barem kao zamamnu parolu i zgodnu kulisu iza koje će se svatko lakše domoći svojih posebnih ciljeva.

No bez obzira što tko mislio pod mirom, riječ ima magičnu moć. To je i razlog zašto se za nju hvata svatko tko želi preživjeti napetost, sukobe i propast, iako mu daljnja namjera nije baš čista. To kakvo-takvo priznavanje vrijednosti i potrebe mira može ipak poslužiti kao poticaj da se pojam mira objektivno i svestrano pogleda i pročisti, kako bi se njegov sadržaj jasnije uočio, a njegova vrijednost bezuvjetnije namećala i čistije prihvaćala.

Najstarije, povijesno zajamčeno, ljudsko iskustvo, koje potječe iz drevnoga Šumera, svjedoči da je mir isto što »biti potpun, zdrav, sretan i zadovoljan«. On obuhvaća cjelovitost i puninu u svim područjima ljudske egzistencije. To je shvaćanje potvrdila Biblija. Ona na osnovu još bogatijeg, unutrašnjeg i vanjskog čovjekova iskustva sa svijetom, drugim ljudima i, posebno, s Bogom otkriva nove dimenzije i bogatije sadržaje mira (šalom). Prema njoj su zdravlje, zadovoljstvo i sreća osnovni elementi mira koji ima individualnu i društvenu dimenziju. Pojedinačan mir jest isto što dug i sretan život, a društveni je istovjetan s obiteljskim i nacionalnim prosperitetom i sigurnošću. Uključuje ekonomsku i političku stabilnost, odsustvo svih društvenih zala. Suprotnost mu je rat, svađa, strah, tjeskoba, nevolja, bolest i smrt, jer oni ugrožavaju i umanjuju čovjekovu pojedinačnu i društvenu potpunost.

Isticanje materijalnog i ovozemaljskog vida mira ne znači ni jednostavnost ni isključivost. Ugovor Boga s Izraelom pokazuje da su sadržaj mira velika Božja obećanja narodu (usp. Ps 29, 11; Iz 32, 15—18). Zbog njih je sam Ugovor—savez »ugovor mira« (Br 25, 12; Iz 54, 10; Ez 34,25). Bezbrojni i dugotrajni naponi oko mira nikad i nigdje nisu rodili željenim uspjehom. Kroz to ljudsko iskustvo Bog je poučio ljude da je mir u svojoj sveobuhvatnosti neostvariva i puka čovjekova želja i da ga samo Bog može ostvariti. Mir je jednostavno Božji blagoslov i Božje djelo; Jahve je onaj koji ga stvara (Iz 45, 7). Vrhunska spoznaja mira svjedoči da je sam »Jahve mir« (Su 6, 24) i da je u Isusu Kristu postao »naš mir« (Ef 2, 14).

Mir dolazi od Boga (usp. Iz 45, 7), a uvjet mu je Božja prisutnost (usp. Br 6, 26; 1 Ljet 23, 25). Nju zastire i prekida samo grijeh, jer sobom donosi neprijateljstvo s Bogom (usp. Ef 2, 14) i smrt (usp. Ef 2, 1). Iz toga beznadnog stanja izbavlja Bog koji u Kristu dolazi ususret čovjeku i pomiruje se s njim. »Bog se pomiri s nama po Kristu« (2 Kor 5, 18), uspostavljaajući vječni ugovor mira. Prema tome, mir je bezuvjetno Božji dar. Zato je pomirenje, poslije grijeha i prekida prijateljskih i životnih odnosa s Bogom, isključivo Božje djelo. Ali ni čovjek nije u tom pasivan promatrač. Uvjet je, s njegove strane, prihvaćanje mira, koje se svodi na aktivnu poslušnost. »Da si pazio na moje zapovijedi, tvoj bi mir bio kao rijeka« (Iz 45, 7). Mir i pomirenje vezani su za pojedinačno i zajedničko djelovanje. Sredstva i garancije nisu nikakve ustanove, pa ni Zakon i Hram Božji (usp. Jer 6, 14. 7, 4. 8, 11) nego vršenje Božje zapovijedi ljubavi (usp. Iz 48, 18). Ta je zapovijed općenita i sveobuhvatna, a zbog srodnosti i povezanosti svakoga čovjeka s Kristom: »nova«, sveta i jednaka zapovijedi ljubavi Boga. Ona uključuje — »riječ je Jahve Gospodina — kidati okove nepravedne, razvezivati spone jarmene, puštati na slobodu potlačene, slomiti sve jarmove, podijeliti kruh svoj s gladnima, uvesti pod krov svoj beskućnike; odjenuti onoga koga vidiš gola, i ne kriti se od onoga tko je tvoje krvi. Tad će sinut poput zore svjetlost tvoja i zdravlje će tvoje brzo procvasti« (Iz 58, 6—7). Nipošto nije dovoljno poznavati mir (usp. Rim, 3, 17) i za njim čeznuti (usp. Rim 14, 19; Hebr 12, 14) nego ga odgovorno ostvarivati (usp. Mt 5, 9).

Nikakve naprave ni čarobne formule ne donose mir nego ljudi svojim smišljenim, odgovornim i upornim radom. Podloga i omogućavanje mira

na svim područjima nalazi se u pomirenju s Bogom. U njemu tek čovjek nalazi svoju cjelovitost. Novi zavjet to potvrđuje slikovito i uvjerljivo u izvještajima o liječenju raznih bolesti i istjerivanju demona. Tek u susretu s Bogom, u Isusu Kristu, nesretni, razlomljeni, osakaćeni i otuđeni ljudi nalaze zdravlje, puninu i sreću. I tako odlaze u miru.

Pomirenje čovjeka s Bogom samo je odziv i reakcija na pomirenje koje Bog poklanja čovjeku. Dobiveni mir osposobljuje i zadužuje svakoga da ga raznosi i uspostavlja u cijelom svijetu. Nema nikakva indikativa pomirenja bez imperativa ostvarivanja mira djelom. To je služba pomirenja kojom Bog zadužuje svakoga šaljući ga da je u zajedništvu s Kristom izvrši (usp. 2 Kor 5, 18—20). »Mir vama! Kao što je mene poslao Otac tako i ja šaljem vas« (Iv 20, 21). »Liječite bolesnike, uskrisujte mrtvace, čistite gubavce, izgonite zle duhove! Badava ste primili, badava i dajite! Ulazeći u kuću... ako kuća bude dostojna, neka vaš mir siđe na nju« (Mt 10, 13). A jer se Kristova misija odnosi na cijeli svijet, cijeli svijet je misijsko područje. Ništa nije izuzetno, niti je ijedna osoba zaočividna ili oslobođena od misije pomirenja.

Ostvarivanje mira ima mnogo tehničko-političkih, etičko-moralnih, filozofskih i religioznih implikacija. Jednostrana redukcija pravih ljudskih vrijednosti smrtno ugrožava mir, jer je on »šifra praljudske čežnje za cjelinom, zdravljem, urednim odnosima sa svijetom i Bogom.«¹ Mir je prema tomu velika i sveobuhvatna stvar. Obuhvaća duhovna i materijalna, ovozemaljska i nezemaljska dobra. »Ne živi čovjek samo o kruhu« (Mt), ali ni bez njega. Mir je danas ugrožen jer »tri četvrtine svijeta nemaju dovoljno hrane, a cijeli svijet nema duhovne hrane« (Ionesco). Nema mira gdje nema pravde i slobode, ali i kruha.

Materijalni i društveni vid mira posebno je istaknut u Bibliji. Izrael ne pravi — u bitnom — razliku između materijalnih i duhovnih vrijednosti, profanih i svetih, jer zna da su i jedne i druge od Boga. Stoga mir kao punina i sklad jednih i drugi — a ne jednih bez drugih — ima religiozni značaj. To još izričitije potvrđuje Krist koji udovoljavanju materijalnih i ovozemaljskih potreba pridaje bogoštovno značenje (usp. Mt 25, 34—41). Prema tomu, u gradnju cjelovitog mira nužno ulaze i zemaljska dobra. Zato se pomirenje ne može ostvarivati bez njih. Život, kruh, zdravlje, sloboda — da se spomenu samo neka od ovozemaljskih dobara — odlučni su u ostvarivanju mira.

Kategorija mira prelazi sferu čiste spekulacije i predstavlja konkretno dobro i osobu koju treba bezuvjetno prihvatiti. Zato pomirenje predstavlja konkretnu akciju i konkretnu osobu. Njega nije tako lako ostvariti kako je lako za nj se teoretski zalagati. Ono se ne ostvaruje nekom moralističkom predikom, nego moralnom akcijom. Ali da bi se danas počelo ostvarivati, potrebna je prije svega kura regeneracije misli, struktura i ljudi.

¹ Peter Trummer, *Schalom-Friede*, u: *Theologisch-praktische Quartalschrift* (123. Jahr, 1975, 3. Heft), 211.

Mir se unosi u povijest i u njoj ostvaruje. Stoga pomirenje nije šablonski model nego događaj koji polazi od Boga, u kojem Bog dolazi u susret povijesnom čovjeku i s njim se miri. Tu povijesnu akciju prihvaćaju, podržavaju i efikasno primjenjuju povijesni ljudi. Zato je povijest mjesto pomirenja. Ono je povijesni proces, a ne teoretska formula. Stoga je dinamično, a ne statično; sveobuhvatno, a ne djelomično; obuhvaća sve ljude i sva dobra koja su čovjeku potrebna i u povijesnim uvjetima uopće ostvarljiva. Nema, dakle, isključivo privatnog, partikularnog, unutrašnjega, ovozemaljskoga ili prekogrobnoga mira. Postoji samo sveobuhvatan eshatološki mir koji se kroz čovjekovu povijesnu akciju anticipira u povijesti. Ona nužno uključuje pribavljanje, davanje i čuvanje zemaljskih dobara. Prema tome, društvena, privredna, radnička i politička djelatnost, koja spomenuta dobra stvara i promiče, jest aktualiziranje Kristove službe pomirenja.

Danas su šanse i opasnosti po mir porasle do biti i ne biti. Da se utru na stalna žarišta buna, ratova, katastrofa i onemogućene nova, da se promakne mir prema svojoj punini, potrebni su svi ljudi. Njihovim naporima treba dati orijentaciju koju je već Krist označio: »Na meni je Duh Gospodnji... Poslao me da donesem radosnu vijest siromasima, da navijestim oslobođenje zarobljenicima i povraćanje vida slijepcima, da oslobodim potlačene, da proglasim godinu milosti Gospodnje« (Lk 4, 18). Pravi mir može proći samo tim putem do svoje punine. A ona se nikad i nikako ne može postići dok se ne uklone materijalno i duhovno siromaštvo, unutrašnje i vanjsko ropstvo, tjelesno i duhovno tlačenje.

Mir je opće dobro, a pomirenje zajednička dužnost. Svatko može i mora biti koristan radnik i suradnik u ostvarivanju Božjeg mira ovdje na zemlji. Ne moraju svi ljudi raditi isto, ali niti se tko smije isključivati. Kršćani i kao ljudi i kao Božji »poslanici« (Kor 5,20) imaju sposobnost, zakonito pravo i strogu dužnost da punom snagom uspostavljaju mir na svim područjima. Ni oni sami ni drugi ne mogu im u tome omeđivati područja, namećati oblik djelovanja ili ih isključivati iz akcije. U tom pogledu odgovorni su onom tko ih šalje, a ne onomu tko im bilo kako ograničava misiju, dodijeljujući im nebo, a sebi prisvajajući zemlju. Pojedinačne i zajedničke napore treba povezivati i uklapati u opći napor svih ljudi. Gašenje ratnih požara, usavršavanje društvenih odnosa, podizanje životnog standarda, likvidiranje nepismenosti, zatiranje bolesti, promicanje kulture, usavršavanje tehnologije, izgradnja domova, podizanje mostova, tvornica i škola, međusobno povezivanje naroda i rasa treba vrednovati kao mirotvorstvo i pomirenje. Jednako je opasno to odbaciti kao i tu stati. Stalno treba pred sobom imati kao cilj cjelinu i puninu, jer bez nje nema mira. K njoj treba usmjeravati nadu i napor čovječanstva svakom akcijom i iz svake situacije.

Monopol u izgrađivanju mira, na žalost, uvijek sebi prisvajaju jači. Zbog toga mir redovito zapada u političke, vojničke i silničke ruke i stvara se po načelima i sredstvima koja ga isključuju. To dovodi do ozakonjenja nasilja, ropstva i svakog drugog otuđenja. U tom slučaju krivci nemira nikad nisu jači nego nejači i pogaženi. Zbog toga nikad za rat ne odgovaraju pobjednici nego pobijeđeni. Tako se često pobjedama dobivaju

ratovi, i stvara mir koji je, poput pax Romana, izvor ropstva i nemira. Iako u tom stanju ne odjekivaju topovi, odjekuju krikovi koji pokazuju stanje gore od rata.

Crkva službom pomirenja nipošto ne bi htjela zakazati i ograničavati svoj interes samo na duhovno područje, jer treba spasiti čovjeka, a ne samo njegovu dušu. Inače bi se samo dokazala ispravnost Marxove kritike religije. Evanđelje posebno naglašava ovozemaljsku stranu čovjeka i visoko kvalificira materijalne usluge koje mu se čine. Radi toga Crkva izlazi u susret željama i nastojanjima svijeta oko mira ovdje na zemlji. *Dekreti o ekumenizmu i misijskoj djelatnosti Crkve* nastoje otkloniti vjerske prepreke miru. Osnovna je podloga svakoj suradnji s ljudima dobre volje izjava II vat. sabora o vjerskoj slobodi. U težnji za mirom Crkva se pridružila i naporima svjetske politike u osudi općeg rata i založila za opće razoružanje otklanjajući tako rat kao sredstvo rješavanja međunarodnih problema.

Protiv zla u svijetu ne može se efikasno boriti tehnički. Treba se iznutra promijeniti. Ništa se ne mijenja na bolje, ako se nekim vanjskim postupcima, npr. revolucijom i ratom, jučer izrabljivani danas učine izrabljivačima. Nije nikakva kvalitetna promjena u korist mira, ako nepravda, korijen zla, ostaje, a samo se nepravедnici i zatornici mira mijenjaju. Nisu gotovo nikakvi graditelji mira koji misle da su riješili svoju obavezu izdavanjem neke izjave »na vrhu« ili potpisivanjem mirovnih ugovora. Nisu ni oni koji davanjem zalogaja materijalne pomoći izigravaju dobročinitelja. Palijativne mjere dociranja, uvjeravanja i davanja milostinje ne liječi korijen zla koje guši mir. Sve to samo produžuje ljudsku bijedu i odlaže pomirenje. Tko ne zahvaća zlo u korijenu, a može, postaje njegovim krivcem.

Iako je mir Božji dar, ne pada kao kiša s neba. Isto tako, iako je pomirenje Kristova akcija, ne djeluje automatski. Potrebna je ljudska suradnja u obliku praktične ljubavi. Upravo takva ljubav traži reviziju svega što je pristiglo iz prošlosti, što priječi ljudima da budu što mogu i što treba da budu. To znači da treba promijeniti svijet organiziran i podržavan mehanizmima moći, koji proizvode nepravde i ropstvo.

Pomirenje, prema tome, ne može prihvatiti društvene odnose u kojima netko nužno mora nestati ili ostati rob. Pred nama se u svijetu nalazi vrlo zamršen društveni stroj sastavljen od običaja, niskih pojedinačnih i grupnih interesa, neznanja, nemoći i sile pobjednika u koji su zarobljeni pritiješnjeni i onemogućeni mnogi ljudi. Spremnost i akcija pomirenja nužno uključuju demontiranje toga stroja. Prije toga, treba dignuti veo s tog društvenog čudovišta koje je tim teže što je satkano i od »svetih« konaca. Stoga nije slučajno što je borba u 19. st. protiv kapitalizma uključivala i borbu protiv religiozne ideologije.

Mnoge društvene strukture danas čuvaju ropstvo, a ne mir jer njihovi zakoni ozakonjuju nepravdu. Pa i humane i karitativne pomoći bez davanja slobode nisu ništa drugo nego ubacivanje kroz rešetku komadića koji pritječu gospodarima. Takve pomoći pomažu gospodare da dulje

gospodare, a robovima da samo podešavaju svoj položaj u jarmu ropstva. Tu je uvjet mira rušenje rešetki, a ne davanje »pomoći«.

Ne može se dužnost pomirenja svesti jednostavno na praštanje, jer ono ništa ne mijenja u krivcu, nego ga samo oslobađa od sankcija i hrabri na daljnje, još obilatije, sijanje uzroka nemiru. Praštanje ima smisla samo onda kad se krivac životno okrenuo i obratio. A to biva kad se stavio na ljudski i evanđeoski start otklanjanjem prepreka i pomicanjem čimbenika mira. Takvima treba, ako je potrebno, oprostiti ne samo jednom »nego do sedamdeset i sedam puta« (Mt 18, 22).

Ni Krist ne traži pomirenje pod svaku cijenu. On je došao na svijet »da dadne svjedočanstvo istini«. Borba za nju je preduvjet pomirenja. Zato je Kristov zemaljski život više obilježen sukobima nego praštanjima i pomirenjima. Onima koji odbijaju uvjete mira Krist je donio mač, a ne mir (Usp. Mt 10, 34; Lk 12, 51). Ljudi biraju što hoće. Nad njihovim lošim izborom Krist »nemoćno« plače kao i nad Jeruzalemom kad je odbio njegov mir (usp. Lk 19, 41—42).

Dužnost i služba pomirenja ne može se jednostavno svesti ni na pobožnosti i hodočašća. Tu vrijedi načelo: Ovo treba činiti, a ono ne propustiti. Zato pobožnosti i hodočašća ne smiju biti bijeg u religioznu idilu i alibi za nezamjenljive dužnosti. Isus veli: »Ako doneseš svoj dar pred žrtvenik i tu se sjetiš da tvoj brat ima nešto protiv tebe, ostavi svoj dar pred žrtvenikom, idi i najprije se izmiri sa svojim bratom i tada dođi i prinesi svoj dar« (Mt 5, 23). Tu se može nanijeti nepravda i propustom. Prema tomu, pomirenje ne spada, barem primarno, u afektivnu sferu. Čemu gomilati mržnju i gorčinu, pa ih onda u jednom hodočasničkom danu govorom i udaranjem u prsa kušati uništiti? Ako iz toga ne potječe konkretna pomirbena akcija ili, bolje, ako hodočasnički ritual tu akciju ne simbolizira i ne pokazuje, on postaje samo alibi pomirenja. U rješavanju mirovnih problema ruke su odlučnije nego usta, jer se riječi lako izrode u brbljariju, brbljarija u sofistiku, a sofistika u laž.

Zanimljivo je da su se hodočasnici koji su pristizali iz svih strana svijeta u jeruzalemski hram k Jahvi morali zaustaviti pred vratima da bi primili na znanje uvjete pod kojima mogu pristupiti k njemu. A to je pravednost prema drugim ljudima. U prvim kršćanskim vremenima obred pomirenja trajao je dulje vremena, nekad i godinama, a nekad sve do smrti. Uvijek je završnom liturgijskom činu prethodila pomirbena akcija grešnika, koja se sastojala u ispravljanju prijašnje grešne akcije i proživljavanju ljubavi prema Bogu i bližnjemu. Taj je postupak uvijek svjedočio o unutrašnjoj promjeni i bio je smatran jedinim jamstvom obraćenja. Zbog toga se u nekim istočnjačkim liturgijama nije ni davalo odrešenje nego jednostavno potvrdilo pred zajednicom, da je obraćenik pomiren s Bogom, jer je praktično dokazao obraćenje.

Osim volje za pomirenjem potrebna je i sposobnost. Darom Kristova mira svim ljudima svatko je sposoban za pomirenje, ali i ta se sposobnost, u povijesnim uvjetima, daje preko ljudi i njihove suradnje. Zato se ne stječe automatski. Mnogi ljudi danas ne mogu snositi odgovornost za mir i vršiti službu pomirenja jer su onemogućeni gaženjem ljudskih

i evanđeoskih prava. Pomirenje se ne može ostvariti bez njihova sudjelovanja, a sudjelovanje je nemoguće bez posjeda i odgovorne primjene Kristove moći pomirenja. O tome valja voditi računa. Stoga je razvoj svih stvaralačkih snaga u drugima prva dužnost svake društvene moći i auktoriteta. Parole služenja zataškavaju stvarnost nasilja i izrabljivanja. Auktoritet kao jedna od moći treba da stane u službu drugih i njihove slobode. Nije mu svrha stvarati dobre podložnike nego u drugima buditi i njegovati razvitak do pune mjere prisvajanja Kristove moći. Nikakva moć ne temelji pravo nego samo dužnost. Kako Bog dijeli svoju moć i vlast, tako treba da i ljudi to dijele međusobno. Kristova »kenosis« (osiromašenje — Ef 2, 7) ne poznaje nikakva straha od gubitka moći i umanjenja ugleda. Naprotiv, ona dovodi do vrhunca moći, slave i vlasti (r. 11).

Kristova moć nije nikada gruba sila nego »eksousia« (Mt 28, 18). Ona je dar koji treba uzeti, sposobnost da se nešto bezuvjetno može učiniti i u drugom promijeniti. Kristova moć pomirenja čini ljude moćnima i obvezuje ih da je prenesu nemoćnima. Ona nije nikada moralno neutralna. Vršiti se u ljudskom i povijesnom kontekstu. Stoga nije nikada nasilje. Moralna, intelektualna, politička, privredna, kulturna i svaka druga moć — a ne njezina zloraba — oblik je Kristove moći. Dužnost je i primiti je i davati je dalje. Dužnosti primanja i predavanja ne može se nitko odreći, a prava može. Moćnici uspostavljaju mir i pomiruju svijet, ako druge čine moćnima. A ljudi bez moći imaju strogu dužnost da je pribave kako bi bili kadri obavljati službu pomirenja. Koji se odriču stjecanja i primjene moći postaju nevjerni Evanđelju mira i izgradnji kraljevstva Božjeg ovdje na zemlji. Omogućuju manipuliranje i izrabljivanje, a onemogućuju mir i pomirenje. S druge strane, koji u drugima ne bude, ne njeguju i ne oplođuju moć čine propuste i na svoj način postaju nevjerni službi pomirenja.

Tek oni koje je Krist ozdravio odlaze u miru, sposobni da ga raznose dalje. Kršćani, stoga, treba da budu živ i aktivan znak oslobođenja koje je u Kristu započeto.

Mir je dakle temeljna kategorija ljudske egzistencije kojom se izriče uredan odnos stvorenja prema Bogu i ljudi jednih prema drugima. On je praiskonska želja, sveobuhvatna potreba i optimum čovjekova ostvarenja. Stoga je program mira drugo ime zapovijedi ljubavi, koja obuhvaća horizontalnu i vertikalnu dimenziju Evanđelja. Ni horizontalna ni vertikalna — zasebno nisu cijelo Evanđelje. Bez dijelova nema cjeline, a time ni mira. Evanđelje je kvasac mira koji ljudi moraju pomiješati s tijestom povijesti da bi sva postala mir (usp. Mt 13,33).